AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ELM VƏ TƏHSİL NAZİRLİYİ
BAKI DÖVLƏT UNİVERSİTETİ

Bakı Dövlət Universitetinin Şərqşünaslıq fakültəsi Ərəb filologiyası kafedrası üçün
Ərəb dili 5713.01 - Sami dilləri ixtisası üzrə
doktoranturaya qəbul imtahanının

PROQRAMI

Bakı – 2025

İZAHAT VƏRƏQİ

Hazırkı proqram fəlsəfə doktoru proqramı üzrə doktorantura və dissertanturaya qəbul olmaq istəyən tələbələr üçün nəzərdə tutulmuşdur.

PROQRAMIN MƏZMUNU

Doktorantura pilləsi üçün nəzərdə tutulmuş mövcud fənn-ixtisas proqramı ərəb dilinin öyrənilməsi üçün əsas mövzuları əhatə edir. Proqramda ərəb dilçiliyinin nəzəri məsələləri fonetika, morfologiya, sintaksis bölmələrində əks etdirilir.

F**onetika.** Sait və samitlər. Heca. Vurğu. Səs birləşmələri.

Ərəb əlifbası. Yazı.

Morfologiya

Ərəb dilçiliyində nitq hissələrinin üç qrupa bölünməsi: isim, feil və köməkçi nitq hissələri.

İsim qrupuna isim, sifət, say, əvəzlik və zərflərin bir hissəsinin, **feil qrupuna** -feil, feili sifət və məsədrlərin bir qisminin, **köməkçi nitq hissələrinə** isə ön qoşma, bağlayıcı, ədat, nida və bəzi zərflərin daxil edilməsi.

Əsas nitq hissələri

İsim. İsimlərin dörd kateqoriyaya malik olması: cins, hal, müəyyənlik və qeyri-müəyyənlik, kəmiyyət kateqoriyası.

İsimlərin cinsi. İsimlərin hallanması. Hallanma növləri. İsimlərin müəyyənliyi və qeyri-müəyyənliyi. İsimlərin kəmiyyəti. Tək. Təsniyə. Cəm. Düzgün cəm və “Sınıq” cəm. Düzgün cəmlə cəmlənmə. Sınıq cəm formalarının xüsussiyyətləri və bu formaların azlıq, çoxluq, sonsuzluq cəmi və cəmin cəmi kimi məna qruplarına bölünməsi.

İsimlərin mənaca növləri. Konkret və mücərrəd isimlər. Ümumi və xüsusi isimlər. Təklik və toplu bildirən isimlər.

İsimlərin quruluşca növləri. Sadə, düzəltmə və mürəkkəb isimlər.

Düzəltmə isimlər və onların növləri.

İsimlərdən düzələn isimlər və onların mənaca növləri: nisbi isimlər, mücərrəd isimlər, təklik, əşyanın çox olduğu yeri və qab bildirən düzəltmə isimlər.

Feillərdən düzələn isimlər. Məkan və zaman, alət və cihaz, peşə sahibini, peşə növünü , hərəkətin bir dəfəliyini və hərəkətin tərzini bildirən düzəltmə isimlər. Substantivləşmiş feili sifətlər.

Mürəkkəb isimlər. Sözlərin ixtisarı yolu ilə düzəlmiş mürəkkəb isimlər. Bütöv cümlələrdən ibarət olan isimlər. Müxtəlif söz birləçmələrindən əmələ gəlmiş mürəkkəb isimlər**.**

Sifət. Sifətin mənaca növləri. Keyfiyyət bildirən sifətlər. Əlamət bildirən sifətlər. Rəng və fiziki nöqsan bildirən sifətlər. Nisbi sifətlər.

Sifətin quruluşca növləri. Düzəltmə sifətlər. İsmi sifətlər və feili sifətlər. Mürəkkəb sifətlər və onların növləri: sifət-isim izfət birləşməsi, **ذو (ذا،ذي), أب** və أم sözlərinin sonrakı isimlə izafət əmələ gətirməsi yolu ilə düzələn mürəkkəb sifətlər.

Say. Miqdar sayları. Sıra sayları. Kəsr sayları. Bölüşdürmə və qat sayları. Qeyri-müəyyən saylar.

İl, ay, gün və tarixlərin ifadəsi.

Əvəzlik. Əvəzliklərin mənaca növləri. Şəxs əvəzlikləri. İşarə əvəzlikləri. Sual əvəzlikləri. Nisbi əvəzliklər. Təyin əvəzlikləri.

Feil. Feillərin feillərin quruluşca növləri. Sadə və düzəltmə feillər. Üç kök samitli feillərin düzəltmə bablar. Dörd kök samitli feillərin düzəltmə babları. Feillərin mənaca növləri. Kök samitlərinin fonetik xüsusiyyətlərinə görə feillərin bölgüsü. Salim feillər. Qeyri-salim feillər. Düzgün feillər (həmzəli və mudaaf feillər) və zəif feillər (misal feillər, boş feillər, naqis feillər, ləfif feillər).

Feillərin zamanları. Keçmiş və indiki-gələcək zaman. Feillərin növləri: məlum və məchul. Feillərin formaları (əmr, arzu, şərt və təkid formaları), onların əmələgəlmə yolları və işlənmə xüsusiyyətləri.

Zərf. Əsl zərflər və düzəltmə zərflər.

Köməkçi nitq hissələri

Ön qoşma. Ön qoşmaların mənaca növləri:zaman, məkan, səbəb, məqsəd, vasitə, aidlik, mənsubiyyət, birgəlik, oxşarlıq, uyğunluq və s.

Bitişik və ayrı yazılan ön qoşmalar.

Bağlayıcı. Ərəb dilində bağlayıcılar.

Ədat. Ərəb dilində ədatlar. Sual, inkar, zaman, modallıq, təsdiq və qeyri-müəyyənlik ədatları.

Nida. Nidanın ifadə formaları.

Modal sözlər. Ərəb dilində geniş yayılmış إنَّ və ona bənzər modal sözlərin (إنَّ و أَخواتها) məna və işlənmə xüsusiyyətləri.

Sintaksis

Söz birləşməsi. İsmi söz birləşmələri, onların uzlaşan, uzlaşmayan və qarışıq təyini söz birləşmələrinə bölünməsi.

Sifətin isimlə birləşməsi. Uzlaşan təyini söz birləşmələri. İşarə əvəzliyi və isim birləşməsi.

Uzlaşmayan təyini söz birləşmələri. İzafət birləşməsi növləri: ismin isim, miqdar sayı, sifət, sual və işarə əvəzliyi ilə birləşməsi.

Cümlə. Xəbərin iştirakına görə cümlənin növləri: ismi və feili cümlələr. Mübtəda və xəbərin ifadəsinə görə ismi cümlə tipləri və onların sintaktik və semantik xüsusiyyətləri.

Xəbəri ön qoşma ilə işlənən ismi cümlələr.

Subyektin iştirakına görə cümlələrin növləri: şəxsli cümlə və şəxssiz cümlə.

Cümlələrin quruluşca növləri: sadə və mürəkkəb cümlə. Tabesiz mürəkkəb cümlə. Tabeli mürəkkəb cümlə.

Cümlədə söz sırası. İsmi və feili cümlədə söz sırası.

Leksikologiya

Ərəb dilinin əsas lüğət fondu və lüğət tərkibi.

Alınma sözlər. Qədim dillərdən (arami, efiop, qədim yə-hudi) alınma sözlər. Fars, yunan və latın sözlərinin arami dil vasitəsi ilə ərəb dilinə keçməsi. Alınma sözlərin ərəb dili fonetik və qrammatik qanunlarına tabe edilməsi.

Ərəb dilində arxaizmlər və neologizmlər.

Ərəb dilində omonimlər.

Ərəb dilində sinonimlər.

Ərəb dilində antonimlər.

Ərəb dilində frazeoloji birləşmələr.

Ərəb dilində ibarələr. Hikmətli sözlər. Atalar sözləri. Zərbi-məsəllər.

Ədəbiyyat

1. Məmmədov Ə.C. Ərəb dili. Bakı, 2013-2022.
2. Qaradağlı V.A. Təcvid. Bakı, “Elm”, 2011.
3. Məlikov T.P. Müasir ərəb dilində yeni söz və ifadələr. Bakı, “Füyüzat”, 2022.
4. Rzayev X.A. Atalar sözləri. I cild., Bakı: Nurlar- nəşriyyat poliqrafiya mərkəzi, 2004.